Instagram: stela_knjige
Facebook: stela
www.stelaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA
Davide Cossu
Il quinto sigillo

Copyright © 2023 Newton Compton Editori
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2023

ZA IZDAVAČA
Marko Sabovljević

UREDNIK
Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA
Vesna Kalabić

DIZAJN KORICA
Siniša Subotić

SLOG I PRELOM
Studio Znak

ŠTAMPA
Alpha print, Zemun

TIRAŽ
1.000

IZDAVAČ
Publik praktikum, imprint Stela
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA
2023

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

Davide Kosu

Peti pečat

Prevela sa italijanskog
Gordana Subotić

Stêla

Mom ocu,
koji je pokazao put.

Knjiga na osnovu koje je napisana cela bibliotekarska nauka
Pozivala je u pomoć da je ne bi izgrizao miš.
Miš joj se smejao.

Leon Batista Alberti, *Apologi centrum*

Prolog

Firenca
Leta Gospodnjeg 1439.
28. april

Mesec je zašao. Mladi Grk je pogledao iznad sebe i video zvezde kako skrivaju nebo, pa stao da kotrlja u ustima stihove koji su izvirali izdaleka.

„*Pojavio se mesec. Izašle su Plejade. Vreme prolazi. Ja spavam sama.*"[1]

Senka koja se kretala ispred njega, obavijena ogrtačem, pokazala mu je da je prati. Mladiću je srce tuklo kad je zašao za njom u lavirint uličica na obodu katedrale. Pratio je korake u tmini sve dok nisu stigli do južne strane građevine. Mladić zastade na jednom uglu ne bi li došao do daha, pa oseti kako mu se iznad glave nadvija monumentalni trbuh kupole koja se isticala u tami. Zagleda se u njen profil, od podnožja do vrha, te mu se učini da bi je mogao dodirnuti, samo kad bi ispružio ruku, kao zrelu jabuku na visokoj grani. Ponovo osmotri pokrete senke i vide je gde se zaputila ka ulazu za kanonike. Vrata se otvoriše, a senka, pre no što je skliznula unutra, ponovi znak. Mladi Grk se zagleda u odškrinuta vrata, pa zadrhta pri pomisli na ono što ga očekuje s druge strane.

Začu odjek sopstvenih koraka kako odzvanjaju u pustom brodu, pa primeti senku kako se približava hrastovim vratancima u visini pevnice. Prolaz se otvori, senka se uvuče u otvor u zidu, a mladić pođe za njom, spreman da se popne.

„Dođi bliže, ljubavi, i pokaži mi sklad u očima", zamoli tamu dok se pentrao uz spiralno stepenište, „ni pčela ni med za mene, ti meni nisi ništa, ili voliš drugu više nego mene. Dođi mi i oslobodi me ove

[1] Sapfo, Fragmenti. (Književna opština Vršac, Vršac, 2015, prevod Zagorka Koraćević.) (Prim. prev.)

okrutne zebnje." Stepenište je bilo sve strmije, kroz proreze su dopirali mlazovi svetla obasjavajući mu vrat orošen znojem. Stigao je zadihan na vrh stepeništa, gde je vladao potpuni mrak, a kamen se izvijao u blagu krivinu. „Uništavaš me, ne beži, tvoj hod mi je draži od lidijskih vojski i vojnika u boju, tvoje lice sjajnije je od grupe konjanika, blistavije od brodovlja za bitku spremnog. Zaustavi se, poslušaj me, i nek se ostvari ono što moje srce želi."

Mladić ugleda jedan krak kako se otvara u kamenu, a s njegovog dna proviri svetlost. Prepozna obrise senke pa je sustignu, hodajući unutrašnjim balkonom kupole. Podignu nos uvis ka okulusu svoda kroz koji se naziralo nebo, pa ispruži ruku. „Mogao bih te dodirnuti", tiho prošaputa senki, a ova mu ne odgovori, već ga stegnu u zagrljaj, poljubivši ga u vrat i kosu. Kad ga obrnu u mestu, drhtaj ga sveg obuze te promrmlja, ječeći kao vetar koji se ustremljuje na planinske hrastove: „Pomeo si me, ljubavi."

I bi Grk u trenucima vrhunca kad oseti kako ga napušta snaga. Ruke senke stegnuše ga za vrat. Lice mu pozelene jače od trave, te hropćući između detinjeg stenjanja oseti ruku koja mu klizi niz grlo. Um zgasnu, prekinu se dah, dok je telo lebdelo u vazduhu ispod velike kupole. „Zbogom", reče mladić kao bez daha, a kad dokuči da je zemlja blizu, prepusti se očaju.

I

29. april

„Antiquam exquirite matrem… Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris… Et nati natorum...”[2]

Batista začu korake u hodniku, pa prestade da čita. Podignu pogled s pergamenta, ali ne vide nikog. Velika dvorana vatikanske državne kancelarije bila je prazna, stolovi su i dalje bili puni papira, a ulaz u dnu zatvoren brokatnim zastorima, otkako su ostali pripadnici kurije raspoređeni kao ispomoć učesnicima sabora na popodnevnim zasedanjima.

Čuo je korake kako se približavaju, pa sakrio knjigu *Eneide* ispod gomile rukopisa. Namestio je beretku na glavi i umočio pero u mastionicu, čekajući dolazak pisara.

„... *Et qui nascentur ab illis*.[3] Bar dovrši stih”, reče čovek iz hodnika, a Batista ugleda okruglo i dobroćudno lice kako mu se osmehuje s vrata. „Vergilije se ne sme traćiti, ni jedan jedini slog.”

„Tomazo!”, uzviknu Batista sa olakšanjem. „Tvoja poseta mi je draža nego inače.”

„Kakva čast!”, odvrati mu prijatelj. „Očekivao sam da te zateknem udubljenog u posao, i nisam se prevario”, reče, pa stade da prelazi prstima preko hrbata knjige zatrpane papirima ne bi li se uverio u kvalitet poveza. „Koliko te ja poznajem, biće da si blaga kao što je ovo posejao u svaki budžak manastira.”

„Ti ih nazivaš blagom, ja ih nazivam sigurnim lukama. Sprečavaju me da se utopim u ovom moru papirčina.”

---

2 Lat.: *Staru majku tražite, gde će vlast biti / Enejine kuće nad obalama svim / I sinova sinova...* (Publije Vergilije Maron, *Eneida*, VI:109–112), Prosveta, Beograd, 1964, prevod Mladen S. Atanasijević.) (Prim. prev.)

3 Isto: *... i njine dece.* (Prim. prev.)

„Zanimljivo", reče Tomazo, „ne poznajem čoveka u celom hrišćanskom svetu koji više voli književnost. I nikog ko se toliko žali kad mora da se bavi njome."

„Uprkos prividu", procedi Batista pokazujući radni sto, „sviđa mi se da smatram sebe piscem, a ne pisarem."

Tomazo se nasmeja, počešavši špicast vrh nosa.

„Zar nas tvoj Ciceron ne uči da je ponekad upravo marljivost ono što trgne genija iz obamrlosti?"

„Dešava se", odgovori Batista zamišljen, „da čak i Ciceron pogreši. Čemu dugujem tvoju posetu?"

„Njegova eminencija kardinal poslao je po mene", reče ovaj ozbiljno. Batista je znao da je kardinal u kuriji poznat, osim po sklonosti ka dobroj trpezi, i po čestim napadima gneva, te je zadržao misao da njegov prijatelj, iako već dvadeset godina kardinalov sekretar i štićenik, zadrhti na poziv gazde kao kakav školarac ispred katedre.

„Ne brini, Tomazo, siguran sam da nije ništa ozbiljno. Biće da je reč o uobičajenim poteškoćama u prevođenju grčkim izaslanicima."

„Bojim se da je nešto drugo", odvrati Tomazo, „i ti si pozvan."

„Ja?"

„Hoće što pre da nas vidi."

Batista se zapita šta je to mogao učiniti da ozlovolji kardinala, ali osim bavljenja književnošću, ne nađe ništa zbog čega bi ga ovaj ukorio.

„Jesi li zabrinut?", upita ga prijatelj.

„Nimalo", odvrati Batista kao da se brani.

„Odlično." Tomazo zagladi odoru pa se zaputi ka vratima. „Sad znam da neću biti jedini koji će dobiti packe ako Njegova eminencija poželi da preuzme ulogu blagonaklonog oca porodice."

Batista se osmehnu pa ugasi sveću. Pogleda kroz prozor dok se sunce spuštalo na brežuljke, pa pre nego što se pridružio Tomazu, ubaci *Eneidu* između dve poveće knjige dekreta.

Sišli su stepeništem koje vodi u veliki klaustar, probijajući se kroz gužvu. Manastir Santa Marija novela vrveo je od teologa, kanonista, politikanata i delatnika svake vrste, otkako je sabor, sazvan da bi se posle četiri stoleća raskola ujedinile Latinska i Grčka crkva,

premešten iz Ferare, da bi se sklonili od kuge koja je tamo besnela. Dvorane dominikanskog manastira odzvanjale su od udaraca čekićem radnika i mnoštva jezika izaslanika, čije se zapevanje na grčkom mešalo sa svečanim latinskim kurije i prostodušnošću narodnih jezika. Podiže se rasplinuti žamor označivši zatvaranje popodnevnog zasedanja, a njih dvojica videše učesnike sabora kako su pohrlili iz kaptolske dvorane i okupili se u grupice ispod arkada klaustra, prepuštajući se razgovoru praćenom širokim pokretima ruku. Kad bi rasprava dostigla vrhunac, umešao bi se tumač da smiri duhove dok su, izdvojeni od ostalih, dominikanci u dugačkim habitima i grčki dostojanstvenici u plavim dalmatikama, hodali ruku podruku stazama vrta. Batisti pogled skrenu ka dugim bradama i dostojanstvenim odorama istočnjačkih očeva, protkanim zlatom i kobaltom, pa se zapita da li su upravo ti ljudi čuvari drevnog sjaja sa stranica klasika.

„Ne deluju zadovoljno", prošaputa Tomazu.

„Na mrtvoj smo tački", prošaputa mu prijatelj, „izaslanici Grčke crkve više se ne slažu s tim da nastavimo javne rasprave. Njegova eminencija je veoma zabrinut, kao i Sveti otac, i koliko mi je poznato, počinje da ispoljava nervozu. Poslednji susret s carevim predstavnicima nije dobro prošao."

„Papa Evgenije nije tanani diplomata. Te stvari se bolje rešavaju pomoću politike, dragi Tomazo, nego pomoću doktrinarnih argumenata."

„Bojim se da je politika", zaključi drugi, „najpodmuklija hrid u tom moru govorkanja. Njegova eminencija me je obavestio da će našem susretu prisustvovati i kancelar."

Batista nije uspeo da sakrije grimasu neodobravanja.

„Ne taj kancelar", reče Tomazo u po glasa, pa se naglo okrenu ka sakristiji kaptola, rizikujući da se saplete o dovratak. Batista odmahnu glavom pa pođe za njim, probijajući se kroz gužvu božjih ljudi koji su žurili ka izlazu.

Obreli su se u maloj i slabo osvetljenoj odaji. Zidove su ukrašavale izbledele freske, s prezirom je primetio Batista, izrađene u varvarskom stilu. Zaklonjen iza jednog stuba, kardinal Albergati tiho je

razgovarao s visokim vitkim čovekom u ogrtaču rukava postavljenih krznom i crnom kratkom jaknom širokih revera. Obojica su, u razgovoru, obazrivo saginjala glavu ka najmračnijem uglu sobe. Kardinal pokaza Tomazu i Batisti da priđu.

„Deco moja", reče tonom neuobičajeno blagonaklonim, „dođite." Dodirnu neznanca po nadlaktici, pokazavši na dvojicu pripadnika kurije.

„O njima sam vam maločas pričao. Odavno su deo moje porodice i znam da možete računati na njihovu diskreciju, kao i na moju. Deco moja, upoznajte se s gosparom Leonardom Brunijem, kancelarom Firentinske republike."

Pognuše glave u znak poštovanja. Batista je po čuvenju znao najvišeg predstavnika firentinske diplomatije, kao i po ugledu erudite koji je Bruni izgradio tokom godina služenja Republici.

„Sluga pokorni", uglas rekoše, a Bruni im uzvrati nagoveštajem naklona. Batista osmotri otmeni pokret i nadmenu priliku kancelarovu, ne osetivši nimalo naklonosti prema njima.

„Gosparu Bruni", nastavi kardinal, „ovo su moji mladunci. Tomazo Parentučeli iz Sarcane, moj lični sekretar i bibliotekar, priznaću vam da bih bez njega bio izgubljen", Tomazo na te reči porumene od ponosa, „i vaš mnogouvaženi sumeštanin Batista, iz plemenite porodice Albertijevih, abrevijator apostolske kancelarije."

Jedan glas odjeknu iz tame odaje.

„Dobro nam je poznat Leon Batista Alberti, kao i koliko može da pruži svom gradu."

Bruni i kardinal uzmakoše jedan korak. U tmuši se ukaza prilika ispijenog čoveka maslinaste puti, koji je sedeo na stolici. Na sebi je imao tešku skerletnu odoru, a ispod vunene kape neumorno su se kretale živahne i radoznale oči. Nabori odežde nagoveštavali su okretno telo, uprkos borama na licu koje su odavale njegove godine. Batista na trenutak ostade nepomičan, pa pošto ga je prepoznao, pognu glavu.

„Gosparu Kozimo, vaše reči prevazilaze moje zasluge."

Kozimo de Mediči stegnu naslone stolice, pa ustade. „Poznate su nam", reče s blagonaklonim osmehom, „i vrline Tomaza iz Sarcane,

naravno. Našoj biblioteci potrebna je pažnja, a kako mi kažu moji prijatelji, niko ne gaji ljubav prema knjizi revnosnije od vas."

„Čast mi je", promuca Tomazo.

Najglasovitiji žitelj Firence priđe svetlu, pa stade pored Brunija i kardinala.

„Vi ste", upita kancelar Batistu, „autor onog traktata o slikarstvu?"

„Jesam."

„Izuzetno delo velike mudrosti", polako izgovori Bruni, „uspeli ste na zadivljujuć način da primenite zamisli uzvišenog Euklida u jednoj oblasti koju naša nauka još nije dovoljno istražila."

„Nadam se da se moje zamisli nisu obrukale pred idejama uzvišenog Euklida."

„Koliko god visoko letele naše zamisli, gosparu Alberti, one se nadahnjuju velikim ljudima koji su živeli pre nas a da pritom ne teže da im budu jednake."

„Slažem se, gosparu. Ali možemo težiti da budemo drugačiji", odvrati Batista. Kozimo brzo pogleda u kardinala, koji prekinu raspravu.

„Deco, pozvali smo vas zbog osetljivog pitanja s kojim se treba suočiti krajnje taktično. I, ako je moguće, u tišini. Prisustvo kancelara i gospara Kozima de Medičija već vam je zacelo ukazalo na ozbiljnost slučaja i na to koliko je Republici stalo da ga što pre reši."

Tomazo i Batista se zgledaše, a kancelar Bruni ih, pošto mu je Kozimo klimnuo glavom, izbavi iz neprilike.

„Izgubili smo jednog člana grčkog poslanstva."

„Izgubili?", stidljivo će Tomazo.

„Sekretar mitropolita Besariona, Teodor Ničeta, nije prisustvovao radu sabora. Na mitropolitov zahtev započeli smo potragu kako u manastiru tako i u gradu, a onda smo ga jutros pronašli. Mrtvog."

„Neprijatne okolnosti", primeti kardinal sklopivši dlanove u molitvi. Ostali su ćutali sve dok Batista nije prekinuo tišinu.

„Gde je pronađen?"

„U Santa Mariji del Fjore", umeša se Kozimo, „tik pored oltara."

„Sumnjate da uzrok smrti nije prirodan?"

„Ozbiljno strahujemo, gosparu Alberti", reče Bruni, „ne znamo da li po sopstvenoj ili po tuđoj volji, ali sve ukazuje na to da je Grk pao s kupole."

Batista se okrenu, zbunjen, ka Tomazu, a kancelar se nervozno zakašlja.

„Osim gospara Kozima i vođa poslanstava, niko drugi nije u toku sa onim što se dogodilo. Kardinal Albergati je jemčio za vašu diskreciju."

„Eminencijo", reče Batista obrativši se kardinalu, „ne razumem..."

„Sine, Njegova svetost je odlučio, na zahtev Sinjorije, da vas oslobodimo vaših obaveza ovde u kuriji. Morate razjasniti okolnosti koje su dovele do Grkove smrti i shodno tome izvući zaključke."

„Tražite od nas da... sprovedemo istragu?", s nevericom će Tomazo.

„To je volja Svetog oca. Kao i moja."

„Eminencijo", skromno će sekretar, „sigurno ima iskusnijih i stručnijih ljudi, sposobnijih za bavljenje sličnim slučajevima. Mi smo samo pripadnici kurije."

„Možda si u pravu, Tomazo. Nažalost, ljudi o kojima pričaš imaju jednu veliku manu, poznati su, a pošto su poznati, prate ih na svakom koraku kako prijatelji tako i neprijatelji. Naročito neprijatelji. Ne možemo rizikovati da ovaj događaj poremeti sabor. Previše toga zavisi od njegovog uspeha."

Kardinal mu pokaza da ćuti prinevši prste u rukavicama usnama, a Tomazo se utiša.

Kozimo je škiljeći posmatrao Batistinu reakciju, kao da uvlači konac u ušicu. Pripadnik kurije oseti na sebi taj pažljiv pogled kojim ga je ovaj odmeravao od glave do pete, pa odluči da igra otvorenih karata.

„Eminencijo, ako je to želja Sinjorije i Njegove svetosti, poslušaćemo. Da bismo rasvetlili smrt jednog čoveka treba kopati po njegovoj prošlosti, a to je uvek neprijatan posao, jer preti opasnost da se uzburkaju vode koje bi po svemu trebalo da ostanu mirne i u mraku. Potrebna su nam najveća ovlašćenja koja nam možete dati."

„Imaćete ih", potvrdi kardinal.

„Osim toga", nastavi Batista, „treba nam odobrenje da se slobodno krećemo kad je reč o carskom dvoru i grčkom poslanstvu."

„Postaraćemo se da sarađuju", odvrati kancelar, „s nužnom opreznošću, razume se."

Kozimo de Mediči zadovoljno klimnu glavom pa uhvati Batistu za ruku. Njih dvojica se udaljiše od ostalih prišavši bifori okrenutoj ka groblju.

„Zahvalan sam ti. I Firenca ti je zahvalna", tiho će Batisti kao starom prijatelju, „ali vidim da još nisi postavio pitanje koje si želeo da mi postaviš."

Pripadnik kurije pogleda kroz biforu pa ugleda jato lasta kako klizi iznad blistave trake jezera.

„Gosparu Kozimo..."

„Da?"

„Zašto baš ja?"

Kozimo razvuče usne u osmeh.

„Dragi moj Leone Batista, ne potcenjuj svoju umnost. Mnogi su skloni da naprave takvu grešku. Ja nisam."

„Ali Tomazo je u pravu", odvrati pripadnik kurije, „nadležnost za rešavanje zločina pripada gradskim magistratima."

„Ja sam običan građanin", odvrati Kozimo, „i moram se povinovati državnim organima Republike. Ipak, postoje posebne okolnosti u kojima se, usled potrebe, nije dobro preterano uzdati u poštenje magistrata, naročito kad se ispostavi da su previše bliski onima koji spletkare u potaji, ne bi li ugrozili stabilnost Sinjorije."

Aluzija na Rinalda delji Albicija nije iznenadila Batistu, jer mu je i te kako poznata bila mržnja prema Medičijevima koju je gajio stari velikaš, prisiljen na izgnanstvo.

„Izveštavaćeš isključivo mene", nastavi Kozimo. „Ako sam izabrao tebe za ovaj zadatak, učinio sam to iz vrlo dobrih razloga. Ti si, pre svega, Firentinac. Poznaješ grad, znaš kako da se krećeš."

„Moj otac je bio iz Firence", promrmlja Batista.

„I ti si. To što si rođen u izgnanstvu ne čini te tuđinom, ali u isto vreme ti omogućava da se predstaviš kao stranac u gradskim razmiricama. Štaviše, kao pripadnik kurije, imaš pristup radu sabora i ljudima koji upravljaju, a tvoje aktivnosti pritom neće pobuditi preteranu sumnju. Što se tiče Grka, znaš, mudri su koliko i nadmeni, ali uzdam se u tebe da ćeš znati da ih zauzdaš. Tomazo iz Sarcana je odličan poznavalac grčkog jezika i teoloških promena u kojima se davimo, neka mi Bog oprosti, evo već četiri meseca. On je zadužen koliko i ti, ali ti ćeš voditi istragu, kao što ćeš me obaveštavati o njenom napretku. Nadam se da sam razvejao tvoje sumnje."

„Hvala vam, gosparu."

„Još nešto", dodade Kozimo, „jedan savet, ako dozvoliš. Pažljivo posmatraj, saslušaj sve, budi pravedan i nikom ne veruj. Mnogi bi, što iz zlobe, što iz zaslepljenosti, voleli da ovaj sabor propadne i ne razumeju da je ujedinjenje dveju crkava ključno za svet. Turci su pred kapijama Carigrada. Dogovor između hrišćanskih vladara jedina je prilika da se car spase. Ako sabor propadne, pašće Carigrad, a za sobom će povući ceo hrišćanski svet. I Firencu s njim."

„Plašite se da se sprema oluja na obzorju?", upita Batista, a Kozimo okrenu smrknuto lice u potrazi za svetlom iz klaustra.

„Uvek ima oluja na obzorju. Strahovati od onog što se još nije dogodilo glavna je briga onih koji vode narod. Ono što možemo da učinimo jeste da izmestimo oluju malo dalje, pre nego što nas sve pogodi. Ali ja imam vere da će nam Gospod Bog, budemo li učinili što je do nas, još jednom iskazati svoju blagonaklonost."

„Nisam znao da ste tako pobožni", primeti pripadnik kurije uz saučesnički osmeh, „jednom ste čak rekli kako se države ne vode očenašima."

„Istina", odvrati ovaj, pa stade da lupka prstima po krstu od rubina koji je nosio oko vrata, „ali moram priznati da se ponekad čak i očenaši pokažu korisnim za zdravlje država."

„Čak i kad su neiskreni?"

„Utoliko pre", gorko se osmehnu Kozimo, pa ga potapša po nadlaktici.

„Budite pažljivi, ali požurite. Računam na vas."